

EVOLUȚIA OCOLULUI DOMNESC AL ORAȘULUI IAȘI

Problema ocoalelor târgurilor moldovenești s-a bucurat de o tratare destul de consistentă în istoriografia privitoare la evul nostru de mijloc, înregistrându-se câștiguri quasi-definitive, mai ales în plan teoretic. Începând cu Gh.Popovici, care inaugura această temă în ultimii ani ai veacului trecut, contribuții însemnate au adus Aurel Sava, V.Lungu, C.Cihodaru, D.Ciurea, Const.C.Giurescu, H.H.Stahl și N.Grigoraș¹. Cu toate acestea, subiectul este departe de a fi epuizat. Un pas înainte spre limpezirea aspectelor neclarificate încă poate fi făcut prin reverificarea tuturor ipotezelor formulate pe cazuri concrete, abordând, sistematic, toate târgurile Moldovei medievale. Acest lucru voi încerca să-l fac în continuare, pentru ocolul târgului Iașilor.

După cum a observat Nicolae Grigoraș², curtea domnească din Iași este prima care apare în documente, la 8 octombrie 1434, deși nu era printre cele mai vechi. Ea trebuie să fi fost construită înaintea acestei date, dacă avem în vedere episodul din 1415, al aducerii moaștelor Sfântului Ioan cel Nou, pe care Alexandru cel Bun "împreună cu boierii săi și cu tot poporul", le-au întâmpinat la hotarul de răsărit al târgului Iașilor, în locul numit ulterior (în amintirea acestui eveniment), Poiana Vlădicăi³. Existența unei curți domnești în Iași la acea dată ar fi o bună explicație pentru alegerea locului întâmpinării prețiosului cortegiu.

La rigoare, putem considera că, cel puțin din anul 1434, curtea din Iași avea un vornic (ureadnic) și un ocol de sate care erau administrate de către acesta. Dregătorii respectivi nu apar, însă, în documente, decât după ce Iașii au devenit principala reședință a domniei și când funcțiile autorităților locale sunt deja alterate. C.Cihodaru enumeră șapte asemenea vornici de târgul Iași⁴. În documentele parcurse am întâlnit și alte mențiuni, astfel încât lista vornicilor conține acum 25 de nume ale acestor dregători⁵.

Este greu de stabilit cum s-a format ocolul târgului Iașilor și care era componența acestuia în perioada mai veche. M.Costăchescu nota că "istoricul satelor înglobate în ocoalele("ho-

¹ Gh.Popovici, *Cronica lui Ureche despre ocoalele iugaiene*, în "CvL", an XXV(1890-91), nr.12, p.1009-1023; A.Sava, *Târguri, ocoale domnești și vornici în Moldova*, în "Buletinul Științific, al Academiei R.P.R.", tom.IV(1952), nr.1-2, p.71-97; V.Lungu, *Ținuturile Moldovei până la 1711 și administrarea lor*, extras din "CI", vol.XVII(1943), 40p.; C.Cihodaru, *Refacerea ocoalelor cetăților și curților domnești în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, în *Omagiu lui P.Constantinescu-Iași*, București, 1965, p.268-273; Const.C.Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, capitolul *Hotarul și ocolul târgului*, p.139-150, precum și considerațiile făcute în cuprinsul cărții pentru fiecare localitate în parte; același autor semnalează lucrarea lui H.H.Stahl, *"Ocoalele domnești" vechi nucleu feudale anterioare domniei autohtone a Moldovei*, 1959, 79 p.dactilo, care nu mi-a fost accesibilă (apud Const.C.Giurescu, *op.cit.* p.141, nota 4); N.Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, București, 1971, capitolul *"Dominium eminens" și domeniul domnesc(public)*, p.14-41; dar lucrarea de bază pentru această temă este cea a lui D.Ciurea, *Organizarea administrativă a statului feudal Moldova(sec.XIV-XVIII)*, în "AILAI", II(1965), în special subcapitolul IV, *Ocoalele domnești*, p.194-208 și anexa ce cuprinde listele satelor care compuneau ocoalele târgurilor moldovenești, p.223-235.

² N.Grigoraș, *op.cit.*, p.20, documentul (orig.slav) este publicat în *DRH*, vol.I, nr.134. Singura excepție ar putea fi considerată mențiunea din cel mai vechi document moldovenesc cunoscut, din 1 mai 1384, a curții mamei lui Petru voievod, din "villa Horleganoia", *Ibidem*, nr.1.

³ Vezi doc.din *DRH*, I, nr.15, datat în mod eronat <1402-1407>.

⁴ *Istoria orașului Iași*, vol.I, Iași, 1980, p.198-199.

⁵ Lista va fi publicată, alături de alte liste de dregători ai târgurilor moldovenești, în numărul viitor al acestei publicații.

tarele") târgurilor este întunecat, chiar prin aceasta"⁶. De îndată ce domniile încep să facă danii din aceste domenii (sfârșitul secolului al XVI-lea - începutul secolului al XVII-lea) așezările respective apar în actele de proprietate, urmărirea evoluției lor fiind astfel posibilă, în măsura în care documentele respective s-au păstrat. Cu alte cuvinte — într-o formulare ușor paradoxală — despre satele de ocol aflăm abia în momentul în care ele își pierd statutul amintit. Acest fapt impune utilizarea *metodei regresive*, pentru cercetarea lor, metodă care presupune, în primul rând prudență în aprecieri și posibilități limitate în construirea ipotezelor.

Pentru câteva orașe, cum sunt Vasluiul⁷, Bârladul⁸ și Târgul Frumos⁹, se cunoaște existența așa numitului "uric al târgului" dat de Ștefan cel Mare, cu ocazia reorganizării lor, în care sunt precizate hotarele orașenești și satele care compun ocoalele curților respective, fiind, prin aceasta, documente excepțional de însemnate pentru problema care ne interesează. Gh. Ghibănescu a făcut legătura între ctitorirea bisericilor de târguri de către marele voievod și acordarea "hrisovului moșiei"¹⁰. Deși cunoaștem lucrările efectuate de Ștefan voievod la curtea domnească din Iași, precum și înălțarea bisericii Sf. Nicolae Domnesc din mijlocul târgului, în 1492 (dovezi sigure ale interesului marelui domn pentru acest centru urban), un "uric al moșiei" orașului Iași, chiar de va fi existat, nu s-a păstrat.

Termenul de ocol, indicând un grup de sate domnești atașate la un târg, cetate sau curte, nu apare în documentele originale până în a doua jumătate a secolului al XVI-lea¹¹. În cadrul ocolului, moșia fiecărui sat își păstra individualitatea sa teritorială, satele de ocol nefăcând trup comun cu hotarul târgului¹².

D. Ciurea, în anexa studiului pe care l-am citat¹³, menționează pe cele mai multe dintre satele care au făcut parte din ocolul târgului Iași. Pornind de la acest instrument de lucru, am verificat fiecare mențiune, operând mici corecții, acolo unde a fost cazul. A rezultat o listă îmbogățită cu unele mențiuni necunoscute anterior, despre satele Tomeștii, Petreștii, Mihăileștii, Morenii și Dăianii.

C. Cihodaru în *Istoria orașului Iași*, amintește, de asemenea, câteva sate despre care consideră că au făcut parte din ocolul târgului. Pe baza datelor avute la îndemână în momentul de față unele din aceste exemple pot fi repuse în discuție aducându-se chiar anumite rectificări la ceea ce se cunoștea până în prezent. Astfel, satul Lălești (Posadnici)¹⁴, dăruit la 1432, de către Ilie voievod, fiul lui Alexandru cel Bun, nu este amintit niciodată că ar fi făcut parte din ocolul târgului Iașilor, deși s-au păstrat un număr relativ mare de documente ale acestei proprietăți. Afirmatia respectivă a fost făcută în virtutea teoriei că posadnicul este un dregător răspunzător de suburbiile târgului, ca în spațiul rusesc, ipoteză greu verificabilă în cazul orașelor moldovenești, în speță a Iașilor. La fel de greu de susținut mi se pare și presupunerea că satele Vorovești și Mânzești aparțineau ocolului târgului Iași atunci când au fost făcute danie pentru prima oară¹⁵, pentru că documentele nu precizează nimic în acest sens, după cum vom vedea în pagi-

⁶ "Ioan Neculce", fasc. IV, 1924, p. 3.

⁷ Pentru Vaslui, vezi DRH, III, nr. 96 (trad.), 1491 octombrie 15.

⁸ Pentru Bârlad, *Ibidem*, nr. 150, 1495, ian. 6.

⁹ Existența uricului Târgului Frumos este doar menționată într-un act de la 1650 publicat de N. Iorga, în *Studii și documente*, p. 80 și 89.

¹⁰ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XIV, p. X; apud D. Ciurea, *op. cit.* p. 196.

¹¹ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 194-195.

¹² Emil I. Emandi, *Observații de geografie istorică privind ocolul și orașul Suceava*, în "Suceava"-Anuarul Muzeului Județean", nr. 4, 1977, p. 127.

¹³ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 229-30. Din păcate autorul nu face și trimitere la sursă; o listă mai sumară a publicat și Const. C. Giurescu, doi ani mai târziu, *op. cit.*, p. 248.

¹⁴ C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 71 (pentru teoria despre posadnici vezi p. 56).

¹⁵ *Ibidem*, p. 71 și 166.

nile următoare.

În bibliografia problemei s-au conturat două concepții privind originea ocoalelor domnești. Const. C. Giurescu le atribuie o origine prestatală, aceste grupări de sate fiind considerate rămășițe ale unor formațiuni teritoriale anterioare descălecatului. Autorul avansează chiar ideea unui voievodat al Iașilor, care ar fi cuprins și viitorul ținut al Cărligăturii¹⁶, ipoteză plauzibilă, dar greu de susținut în actualul stadiu al cercetărilor.

Cealaltă direcție este inițiată de D. Ciurea, în a cărei opinie ocoalele sunt ulterioare întemeierii Țării Moldovei, crearea lor datorându-se în exclusivitate inițiativei domnești¹⁷.

Pentru ocolul târgului Iași am putut stabili că unele sate, precum Lețcanii, Popricanii și Făureștii, au aparținut acestuia doar incidental, pentru scurtă vreme. În cazul satelor: Voroveștii, Piscanii, Folfăieștii, Ciurbeștii, Mihăileștii, Mânzăteștii și Tomeștii¹⁸, documentele ne oferă probe sau sugestii despre situația lor de dinaintea integrării în acest ocol domnesc.

Foarte interesant este documentul care menționează pentru prima dată curtea din târgul Iașilor (1434). Iată conținutul său: "Ștefan al II-lea voievod dă acestor adevărați Giurgiu și Ion un sat la obârșia Săratei (în Basarabia), unde este jude Fătu și Ilie, să le fie lor *judecia* uric și sub uric să nu se dea nimănui. Și alt *judecător* să nu aibă, ci să țină numai de curtea noastră din Iași. De asemenea, să fie și copiilor lor și fraților lor și nepoților lor și strănepoților lor și întregului lor neam în veci și neclintit. Iar hotarul să fie după hotarul vechi". N. Grigoraș pune problema dacă acest sat poate fi socotit ca aparținător de ocolul târgului Iași. Explicația corectă o dă C. Cihodaru, care arată că obligațiile față de curtea din Iași se referă nu la sat, ci la beneficiari, în calitatea lor de *curteni*, subordonați steagului condus de marele vătaf al ținutului Iașilor, căpetenia tuturor curtenilor din unitatea administrativă respectivă. V. Lungu remarcă faptul că aceasta este cea mai veche mențiune a *instituției judeciei* în documentele moldovenești¹⁹.

"Judecătorii" de la Iași reprezintă un termen generic pentru diverse categorii de dregători din acest oraș, care aveau asemenea însărcinări în ținut (permanente sau delegate). Într-un document emis de Petru II voievod, prin care întărea mănăstirii Probota niște sate într-un hotar, peste Prut, se specifică: "la aceste mai sus scrise sate să nu se amestece *judecătorii de la Iași*, nici globnicii, nici pripășarii și nici un dregător să nu ia nici un fel de dări și să nu-i judece pe acești oameni în nici un loc, ci să-i judece însuși egumenul de la Probota sau dregătorii lor, iar alt *judecător* să nu aibă"²⁰.

Majoritatea ocoalelor de târguri s-au destrămat spre mijlocul secolului al XVII-lea, cu excepția Iașilor, Botoșanilor și Vasluiului, unde aceste structuri s-au conservat parțial, până în veacul al XVIII-lea. I. Caproșu, în lucrarea *O istorie a Moldovei prin relații de credit* (Iași, 1989), oferă, pentru prima dată, o analiză a *mecanismului financiar*, care a stat la baza destrămării ocoalelor domnești. Într-o epocă de maximă presiune financiară din partea Porții, domnii recurg la vânzarea satelor de ocol ca ultimă soluție pentru procurarea rapidă de lichidități necesare a-

¹⁶ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 64.

¹⁷ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 197.

¹⁸ Vezi paginile următoare. Pentru Tomești semnificativ mi se pare a fi documentul din 1598-99, *DIR*, XVI-IV, p. 185 (or. sl.), prin care Rusu vinde partea lui, ce se va alege, din partea lui Păcurar, din acest sat, mențiune, cred, anterioară apartenenței sale la ocolul târgului Iași, după cum vom vedea în continuare.

¹⁹ 1434 oct. 8, *DRH*, I, nr. 134 (orig. slav); Al. Gonța, în *Indice la DIR*, identifică pe unul dintre personaje cu Giurgiu *Atoc*, p. 96; N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 20; C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 68; V. Lungu, *op. cit.*, p. 2. În original "ЖУДЕЦЯІА". Autorul remarcă faptul că judele n-are echivalent slavonesc, în textul slavon, pentru judecători folosindu-se un alt termen (ЖУДЕЦІ). În 1523 mart. 23 este atestat un sat *Ivireni* "peste Prut, la obârșia Săratei", dar nu pot a avea cu siguranță că acest sat se suprapune teritorial judeciei lui Fătu și Ilie, (CDM, S.I, nr. 79, rez.).

²⁰ 1448 aprilie 5, *DRH*, I, nr. 278 (orig. slav); același ocol de sate, ("Ripiceni și cuturile sale") îl mai întâlnim și la nr. 174, 243 și 264, din volumul *Oracol*, însă fără menționarea judecătorilor de la Iași.

chitării datoriilor către Poartă²¹.

Despre soarta ulterioară a satelor care au **ținut de ocolul târgului Iași** putem observa că *un mare număr dintre ele trec în posesia mănăstirilor, în special a celor închinat la Sfântul Mormânt de la Ierusalim*. Astfel, dacă Ivoeștii și Văleșanii sunt făcute danie la Sf. Ilie de lângă Suceava (neînchinată), între posesiunile Galatei întâlnim satele: Petreștii, Voroveștii, Mihăileștii, Mânzăteștii și Fălcoieștii. Altele, precum, Ezerenii, Găurenii și chiar Făureștii (incidental) sunt donate mănăstirii de călugărițe de la Socola. În Chiperești au stăpânit mănăstirile Agapia, Golia și Bârnova, iar în Moreni, Bârnova²².

În ce privește obligațiile specifice ale satelor de ocol față de curtea din Iași, informația este foarte săracă. Câte ceva mai aflăm din unele acte de scuteală, prin care aceste sate, fiind donate, sunt ușurate de anumite sarcini. Într-un asemenea hrisov, satele Ezereni și Socola sunt scutite (la 1685) de dajdie, zloți, lei, taleri, galbeni, orți, seu, piei, fân, lemne, cărbuni, nuiele, lucru la curtea domnească și la iaz, podvodă și alte dări câte le dau cei din ocolul târgului Iași, precum și de ialoviță, sulgiu, unt, miere, cai de jold, braniște, iliș, chile, cai împărătești, cai de olac și cai mezelgiești și oameni de șeici, dând numai o dată pe an bir²³. Date asemănătoare avem și despre satul Hlincea "ascultător de scaunul târgului Iași", care, după închinarea sa la Arghirocastro este iertat de "dajnie mare și mică, de zloți, lei, galbeni, orți, iliș, sulgiu, de vaci și de oi, de seu, piei, ceară, miere, unt, camănă mare și mică, camănă cojocărească, lucru de braniște, de coasă la ceair, de cărat fân și lemne, de iaz, de gheață, jold, podvodă și cai de olac"²⁴.

Este dificil de stabilit pentru fiecare din aceste obligații, care erau specificate satelor de ocol și care aveau un caracter mai larg, fiind impuse tuturor satelor.

În ciuda acestor obligații, mă îndoiesc de faptul că satele de ocol ar fi fost alcătuite numai din *țărani aserviți* așa cum presupune Const. C. Giurescu²⁵.

Satele din ocolul târgului Iași care au făcut parte din ținutul Cârligăturii. Cele mai multe dintre reședințele ținuturilor Moldovei din Evul de mijloc (cel puțin de la vest de Prut) dețineau o poziție foarte asimetrică în cadrul formațiunilor administrative respective, având chiar hotarul târgului în contact direct cu hotarul unui ținut vecin, precum și numeroase sate din ocolul târgului (curții) amplasate în acel ținut.

În cazul Iașilor, numeroase sate de ocol aparțin teritorial, ținutului Cârligătura. Acestea au fost și cele dintâi care au părăsit ocolul târgului, prin donații.

Începutul îl face Alexandru Lăpușneanu în prima domnie (1552-1561) când, rezidând la Suceava, face danie mănăstirii Sf. Ilie din apropiere, ctitoria lui Ștefan cel Mare, la 17 martie 1554, "un sat pe Bahlui, anume Ivoeștii și cu moară în Bahlui, și cu alt sat în Cârligătură, anume Văleșanii, care aceste amândouă sate au fost ascultătoare de ocolul curților noastre din Iași"²⁶. Pe această bază subscriu păreri lui Gh. Pungă care consideră dania de mai sus ca fiind o dovadă concludentă a faptului că în primii ani de domnie, Lăpușneanu nu intenționa să facă din Iași principala reședință a țării²⁷.

²¹ N. Grigoraș, *op. cit.*, p. 32; I. Caproșu, *O istorie a Moldovei prin relații de credit până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Iași, 1989, p. 102-105.

²² Pentru această evoluție vezi paginile următoare.

²³ 1685 mai 20, CDM, IV, nr. 908.

²⁴ 1660 mai 7, *Ibidem*, III, nr. 535.

²⁵ Const. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 148.

²⁶ DIR, XVI-II, p. 50-53 (orig. slav.).

²⁷ Gh. Pungă, *Cu privire la organizarea administrativă a Țării Moldovei la mijlocul veacului al XVI-lea*, în "AȘUI", seria Istorie, 1990, p. 32. Derutant este actul din 2 febr. 1614 (DIR, XVII-III, p. 159, cop. slavă) prin care "toți nepoții lui Nicolară" vând câte un sfert de sat din Mădărași și din Văleșani, amândouă la Cârligătura.

Același domn dăruise călugărițelor de la mănăstirea Socola satul *Ezerenii*, cu marele iaz de acolo și cu loc de moară, precum și satul *Găurenii*, cu loc de moară în Galata și cu iazuri și cu locuri de mori în Socola. Știm acest lucru dintr-un dres de întăritură pe care l-a dat Petru Șchiopu voievod întrucât, așa cum menționează documentul, "privilegiile de la Alexandru voievod le-au pierdut în zilele lui Ion vodă, când au prădat turcii și tătarii toată țara"²⁸. Abia într-un act de la Antioh Cantemir voievod, din 1696, aflăm că aceste două așezări au aparținut ocolului târgului Iași²⁹. Un document din 1713 ne arată că satul Ezereni trecuse de la Cârligătura la ținutul Iași³⁰.

Este adevărat că Lăpușneanu, dăruind aceste patru sate din ocolul târgului, nu se gândea că va fi nevoit cândva să mute la Iași reședința principală a domniei, dar trebuie remarcat faptul că nici după ce a făcut acest important pas nu a simțit nevoia să realipească satele donate la ocolul târgului, prin răscumpărare sau prin schimburi cu alte sate.

La 15 septembrie 1583, Petru Șchiopu întărea ctitoriei sale, mănăstirea Galata, un mare număr de sate, dintre care cele mai multe au fost, mai înainte, sate domnești, de la ocoalele diferitelor târguri. Între acestea este menționat și satul Petrești, din ținutul Cârligăturii, "sub bucovină, cu poieni buni de fâneață și cu locuri de prisăci, în dial, la fântână, care sat Petrești a fost drept domnesc, ascultător de ocolul Iașilor"³¹.

Se cuvine remarcat faptul că, deși cele mai multe informații despre danii din ocolul târgului Iași provin din documente emise de Petru Șchiopu, adesea acestea sunt doar confirmări, unele din satele respective fiind donate anterior de Alexandru Lăpușneanu sau Iancu Sasul, după cum vom vedea.

La 1654 este amintit satul *Ciurbești*, din ocolul târgului Iași. Așezarea este însă mult mai veche, numele său legându-se, probabil, de acela al lui Ciurbă, boier de sfat între 1420 și 1436. Deci satul pare a nu fi făcut parte dintru început din ocolul domnesc al târgului³².

Ceva mai complicat este cazul *Voroveștilor*, de la Cârligătură, care, la 1456, făcea parte din intinsul domeniu al protopopului Ion, iar apoi al fiului acestuia, Giurgiu grămatic. La 1520 Episcopia de Rădăuți stăpânea o prisacă și o grădină în hotarul acestui sat, având hotarnica (consemnată detaliat) "până la gardul țarinei". Însă, pe la 1530, nepoții Marușcăi vând trei părți din satul Vorovești "ce le-au avut mătușa lor din drese de împărțeață" de la Ștefan cel Mare, lui Mihiu, portar de Suceava, pentru 300 zloți tătarești. Tot Mihiu cumpără și prisaca (cu grădină) a episcopiei de Rădăuți, din același sat, drept 300 zloți, avute de episcop tot din dres de la Ștefan voievod. Nu știm cum a ajuns acest sat în posesia lui Petru Șchiopu, care dăruiește satul "Voroveștii cu vii, din ținutul Cârligătura" ctitoriei sale, mănăstirea Galata, la 25 februarie 1577³³.

Apoi, pe neașteptate, actele menționează că acest sat a fost drept domnesc (1579), din o-

²⁸ DIR, XVII-III, p.211-213(orig.slav)..

²⁹ 1696 sept.18, CDM, IV, nr.1862(orig.); documentul dă și o hotarnică foarte amănunțită.

³⁰ Ibidem, vol.V, nr.1167(orig.).

³¹ DIR, XVI-III, p.232(trad.rom); vezi și *Catastihul de bucate al mănăstirii Galata*, din 25 nov.1588, publicat în același volum, p.409.

³² 1654 mart.22, CDM, III, nr.61; Pentru Ciurbea, boier de sfat, vezi DRH, I, p.446(indice); pentru această legătură vezi Ibidem, vol.II, nr.157, doc.din 15 febr.1469(cop.germ.), unde apare o *Ciorbina*, și comentariul autorului volumului, de la p.234, nota 2. În hotarnica domeniul m-rii Dobrovăț, din 7.oct.1503, este menționată "movila cea mare a Ciurbeștilor", Ibidem, vol.III, nr.295(or.sl.). Alte mențiuni privind apartenența satului la ocolul târgului Iași în CDM, vol.III, nr.433(1659 aug.2); nr.498(1660 mart.1); *Moldova din epoca feudalismului*, V, p.286-287 (1670, iunie 24); CDM, III, nr.1975(1670 iul.24; același doc.?); Ibidem, vol.IV, nr.161(1677 mai 3).

³³ 1456 febr.18, DRH, II, nr.56(or.sl.); 1456 iunie 30, nr.61; 1520 oct.6, DIR, XVI-I, p.172-4(cop.sl.); 1520 oct.8, p.174-6; 1530-35 mai 2, p.323(rez.rom.); 1577 febr.25, P.Mihailovici, în "CI", an VIII-IX(1932-33), nr.3, p.11(orig.sl.).

colul târgului Iași (1629, 1631, 1633)³⁴.

Între actele de întăritură ale mănăstirii, se intercalează, fără legătură, alte documente. Astfel, la 17 ian.1597, Ieremia Movilă dă carte cneaghinei Comana să fie tare și puternică a se așeza la satul Vorovești, în ținutul Cârligăturii, însă în partea unde a ținut Mihul hatmanul³⁵.

Același domn(1595-1606), răscumpără "vile de la Vorovești, care aparținuseră domniei"³⁶. În timp ce unele documente vorbesc despre caracterul etnic eterogen al sătenilor din Vorovești, ca urmare a unui act de slobozenie "prin care domnul dă voie să fie colonizați aici oameni din alte țări, rus sau leah sau ungar sau valah, sau fie orice limbă vor fi"³⁷, un act din 1636 consemnează o pricină dintre fiii lui Fetion, care părăsc pe fiii lui Zota negustor, pentru a opta parte dintr-a patra parte din satul Vorovești, ținutul Cârligătura³⁸. Modul în care este divizată proprietatea arată o continuitate a stăpânirii răzeșești în satul respectiv.

Toate acestea nu pot fi înțelese decât dacă presupunem că numai o parte a satului Vorovești a făcut parte din ocolul târgului Iași, sau că acest sat a avut două trupuri de moșie alăturate, pe care proprietatea a evoluat în paralel.

Tot sat domnesc au fost și *Mihăileștii*, cu mori în Bahlui, la ținutul Cârligăturii, care apare, în actul din 1579, învecinat cu Voroveștii³⁹. Nu este făcută precizarea că a aparținut de ocolul târgului Iași, însă acest lucru este foarte probabil, având în vedere faptul că aceasta era curtea domnească din imediata sa apropiere. În indicele *DRH*(vol.III,p.580) se identifică acest sat cu Drăgușenii, ("unde a fost Dragoș"), sat care făcuse parte, în vremea lui Alexandru cel Bun, din întinsul domeniu al lui Stoian procelnic⁴⁰.

Din același ocol al târgului Iași se poate să fi făcut parte, pentru foarte scurtă vreme, *Mânjeștii* și săliștea *Văcoteștii*, de la Cârligătură, pe care Iliș Rareș le înapoia, printr-un ispisoc din 13 martie 1550, Anghelinei, fata Mânjăi paharnic, pentru că "aceste sate au fost drepte ocini ale tatălui său(...) și s-au fost luat de la stăpânirea lui"⁴¹.

Ca sat de ocol este amintit și Hlincea, menționat de mai multe ori în această calitate, dar care, în opinia noastră, s-a format pe hotarul târgului Iași, dinspre ținutul Cârligăturii, fără însă a face niciodată parte din Cârligătura⁴². Atestările sunt dintr-o epocă în care noțiunile de "ocol" și de "hotar" încep să se confunde.

Satele de ocol care au făcut parte din ținutul Iașilor. La vest de orașul Iași se află satul *Lețcani*, despre care Ieremia Movilă voievod scria, în septembrie 1603, lui Radu ureadnic din târgul Iașului, că s-a milostivit și iarăși a dat satul lui Boul vistier. "Pentru aceea, dacă vei vedea această carte, tu să cauți să-i dai Șatul în mâini și ceea ce-i vei fi luat tot să i se întorcă"⁴³. Faptul că satul este scos de sub autoritatea ureadnicului de Iași ne arată că el a făcut parte, pentru o scurtă perioadă, din ocolul acestui târg. Anterior, în 1516, satul intra în posesia lui Cozma Șarpe postelnicul(un strămoș al lui Boul vistier) care îl cumpără de la mici proprieta-

³⁴ 1579 febr.4, *DIR*, XVI-III, p.104(trad.rom); 1629 nov.17, *CDM*, II, nr.528; 1631 sept.3, nr.697; 1633 aug.25, *DRH*, XXI, nr.348(orig.sl.).

³⁵ *DIR*, XVI-IV, p.155(orig.sl.).

³⁶ "Ioan Neculce", 1923, p.116.

³⁷ *DIR*, XVII-V, p.198-9(or.sl.); *Ibidem*, p.249(or.sl.).

³⁸ *DRH*, XXI, nr.249(orig.sl.), 1 dec.1632.

³⁹ 1579 febr.4, *DIR*, XVI-III, p.104(trad.rom).

⁴⁰ *DRH*, III, nr.80.

⁴¹ *DIR*, XVI, vol.I, p.590(rez.rom).

⁴² 1608 aug.27, D.Ciurea, *op.cit.*, p.229; 1626 ian.17, *DRH*, XIX, nr.9; 1626, *CDM*, II, nr.274(rez.după copie); 1660 mai 7, satul Hlincea "ascultător de scaunul târgului Iași", *Ibidem*, III, nr.535(cop.)1660 mai 11, satul Hlincea "fost domnesc ascultător de ocolul cetății(...) de scaun Iași", în N.Grigoraș, *op.cit.*, p.21.

⁴³ *DIR*, XVII-I, p.115(orig.slav). www.cimec.ro / www.muzeul-moldova.ro
<https://biblioteca-digitala.ro>

ri⁴⁴.

C.Cihodaru citează un document din 4 februarie 1579 de la Petru Șchiopu, care înzestra ctitoria sa, mănăstirea Galata, cu un iaz din hotarul târgului, amenajat de Mihai pârcălabul, dând, în schimb, acestuia satul *Mânzăteștii, din ocolul Iașilor*⁴⁵. În realitate documentul citat nu conține această precizare pentru așezarea respectivă.

La 1602 satul "Mârzești, ce se numesc Fântănele", era, încă, sub stăpânirea feciorilor lui Veisa. Un alt act, de la Radu Mihnea voievod, din 1624, prin care acesta donează satul mănăstirii Sf.Sava, care era metoh la Ierusalim, arătând că Mârzeștii "dinainte vreme au fost a lui Orăș, ce-au fost hatman, și după aceea au căzut de-au fost drept domnesc"⁴⁶, fiind anexat, probabil temporar, la ocolul târgului Iași. Un Văscan Orăș, fost hatman, este semnalat în documente între 1601 febr.3 și 1607 iul.,¹⁷⁴⁷.

Moise Movilă dăruia, în 1633, lui Dumitru Leca, vornic de gloată, satul *Piscanii*, "pre moșia domniei meale, iară mai denainte vreme au fost ascultând de ocolul Iașilor. Acest sat este dat pentru că au slujit domniei mele și țării la Țarigrad; alta și pentru că *au dat patru cai, biciu-luiți drept 200 de galbeni, pentru treaba țării*"⁴⁸.

Acești Piscani, care au aparținut ocolului Iașilor, sunt cei de pe Prut, din fața Braniștei,⁴⁹ așa cum îi localizează D.Ciurea⁴⁹, deși un alt document, din 1638, semnalează Piscanii (Pițcanii) care sunt "în ținutul Eșilor, între Moimești și între hotarul târgului Iașilor". Chiar dacă, după o hotarnică detaliată, documentul precizează că, pentru hotarul de miazăzi al acestui sat, că "s-au pus tot stâlpii și semne și de către hotarul târgului Eșilor, din toate părțile, merge tot cu hotarul Eșilor"⁵⁰. Se pare că acest al doilea Piscani nu a făcut parte din ocolul târgului. Așezarea a făcut parte multă vreme (două secole) din ocinile neamului *Moimescu* (vezi și satul învecinat, Moimești, atestat la 1472), mergând pe trei bătrâni, după cum ne arată chiar documentul citat. În actele ulterioare satul nu mai apare ca domnesc. La 1702, este amintit un act al lui Constantin Duca voievod prin care acesta întărea mănăstirii de la Copou "stăpânirea peste satul Piscani, din ocolul târgului Iași"⁵¹.

Tot în timpul domniei lui Moise Movilă (1630-31; 1633-34) părăsesc ocolul Iașilor și satul *Făureștii*, prin dania făcută lui Dumitrașco Buhuș, pentru credincioasă slujbă. Cunoaștem acest lucru dintr-un document datat 23 iulie 1692, prin care Constantin Cantemir întărea lui Manolachi Ruset (grec), fost mare sluger, staroste de Putna, stăpânirea peste satul *Făurești, de pe Bahlui, la ocolul târgului Iași*, pe care-l avea drept zestre de la socrul său, Dumitru Buhuș. Acesta din urmă îl dobândise de la Moise Movilă, după cum se precizează în continuare⁵².

Același document consemna că jumătate din satul Făurești fusese dăruit de Constantin Cantemir vodă finului său de cununie, lui Ion Costin, fost serdar, însă văzând dresese lui Manolachi Ruset i l-a înapoiat acestuia. Un alt act, din 9 iunie 1696, arată că o bucată de loc din Făurești au ținut-o și călugărițele de la mănăstirea Socola, fiind dăruită de doamna lui Eustratie Dabija voievod (1661-65), crezând că este loc domnesc, însă din drese de la alți domni de mai înainte s-a văzut că satul a fost a lui Dumitrașcu Buhuș, socrul lui Manolachi Ruset, dăruit de

⁴⁴ *Ibidem*, XVI-I, p.102-3(orig.slav).

⁴⁵ *Ibidem*, XVI-III, p.104(trad.rom.); C.Cihodaru, *op.cit.*, p.166(la pagina 66 autorul pune, din greșeală, donația pe seama lui Petru Rareș).

⁴⁶ 1602 mai 20, *Ibidem*, XVI-I, p.46(rez.rom.); 1624 iulie 9, XVII-V, p.295.

⁴⁷ N.Stoicescu, *Lista marilor dregători ai Moldovei(sec.XIV-XVII)*, în "AILAI", VIII(1971), p.406.

⁴⁸ *DRH*, XXI, nr.342(orig.rom.).

⁴⁹ D.Ciurea, *op.cit.*, p.230(anexă).

⁵⁰ Arh.St.Iași, CCCXII/32; Numele satului vine, probabil, de la Radu Pisc, boier de sfat al lui Ștefan cel Mare. Pentru acest personaj vezi Șt.S.Gorovei, *Inrudirile cronicarului Grigore Ureche*, în "ALIL", tom XXIX(1973), p.116.

⁵¹ CDM, V, nr.141(copie).

⁵² *Ibidem*, IV, nr.1492(cop.).

Moise Movilă vodă, pentru slujbă dreaptă și pentru 200 ughi de aur cheltuiți de acesta pentru țară, când a venit oastea turcească⁵³.

Acea parte de sat a fost răsluită cu ocazia hotărnicirii satelor Ezăreni și Găureni ale mănăstirii Socola, când s-a luat, din greșeală și jumătate din hotarul Făureștilor, în timp ce Manolachi Ruset mare postelnic lipsea din țară⁵⁴.

Ștefan Tomșa al II-lea(1611-15;1621-23) dăruise mănăstirii Golia din târgul Iași(care era metoh al sfintei mare lavre Vatoped, de la Muntele Athos),"satul Tomeștii, ce-au fost drept domnesc și se află în ocolul târgului Eșii, cu loc de prisăci și cu mori în gura Bahluiului"⁵⁵.

Letopisetul anonim al Moldovei(slavonesc), menționează *Chipereștii* în legătură cu ultimul război fratricid dintre fiii lui Alexandru cel Bun. Această a patra ciocnire a avut loc la 8 martie 1436⁵⁶.

Până în veacul al XVII-lea nu mai avem nici o știre despre această așezare. Actele care proiectează o lumină indirectă asupra satului sunt produse de disputa dintre mănăstirea Agapia și Dumitrache Chiriță-Paleologul postelnicul pentru niște vaduri de mori și locuri de prisăci aflate pe moșia acestuia. Faptul că documentele nu se referă la starea juridică a satului, în întregul său, ne face să credem, că în tot acest interval *Chipereștii* au fost sat domnesc⁵⁷. Apartenența sa anterioară la ocolul Iașilor este exprimată în câteva documente de după anul 1635⁵⁸.

La 5 aprilie 1603, Ieremia Movilă întărea mănăstirii Agapia, între altele, un loc de moară în Jijia, mai jos de gura Bahluiului, numit *vadul Prundului*⁵⁹. Însă danii din acest sat domnesc fuseseră făcute și anterior, întrucât același document *întărea* călugărilor o prisacă, tot din hotarul Chipereștilor, lângă vadul morii, pe care au cumpărat-o ei de la Ion aprodul, iar actul din 8 iunie 1659 amintește și diresa mai vechi pentru locul de moară amintit, date de Aron vodă Tiranul(1591-92;1592-95) și de Mihai Viteazul(mai-sept.1600).

Câțiva ani mai târziu, Constantin Movilă vodă face danie lui Dumitrache Chiriță postelnicul și cneaghinei acestuia, Marica(frîca panului Gheorghe, pârclab de Hotin și mătușă a domnului) același loc de moară de la vărsarea Bahluiului în Jijia, care este în hotarul satului Pipereshii "ca să-și facă sieși moară, ce mai înainte vreme a fost dat loc de moară de răposatul părintele domniei mele, Ieremia voievod, lui Necanul, fost mitropolit(ajuns apoi egumen la mănăstirea Agapia) și a fost făcut acolo moară ce a înecat hotarul satului Piperi și Tomești cu acel iaz, întru aceea părintele domniei mele, dacă a văzut că se calcă hotarul celor două sate, a trimis pe Radu ureadnicul, care a tăiat acel mal și a stat acea moară trei luni"⁶⁰. Alt act, din 16 august, același an, consemnează clar că *Radu era ureadnic de Iași*. Faptul că el își exercita autoritatea în Chiperești este o dovadă sigură a apartenenței acestuia la ocolul târgului Iașilor. Documentul mai arată că iezătura a fost tăiată întrucât "a văzut că strică hotarul celor două sa-

⁵³ *Ibidem*, nr.1820(cop.).

⁵⁴ 1696 sept.18, *Ibidem*, nr.1862(orig.). Pentru Făurești vezi și trimiterile lui N.Stoicescu din *Repertoriul localităților și monumentelor medievale din Moldova*; Iulian Marinescu, *Extrase din condica moșiilor lui Teodor Rosetti-Solescu*, II, documente basarabene, fâlcene, putnene etc., în "BCI", VII(1928), p.5-13(Condică de zapisele moșiei Făureștilor, 1583-1799; *Ibidem*, VIII, p.87; N.Iorga, *Studii și doc.*, XVI, p.389-91. Vezi și satul Faurii(?).

⁵⁵ Știm acest lucru din privilegiul de întăritură dat de Radu Mihnea voievod, la vâleat 7134(1624-25); pentru pomenirea sa și a familiei sale. Vezi "Ion Neculce", fasc.5, 1925, p.34-35. Vezi și Th.Codrescu, *Uricariul*, I, ediția a II-a, 1871, p.370. Vezi și N.Baran și Al.Andronic, *Contribuții arheologice la istoricul Tomeștilor*, în "AȘUI", sect.III, Istorie, tom X(1964), p.141-47.

⁵⁶ *Croniclele slavo-române din sec.XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu, București, 1959, p.15.

⁵⁷ Vezi doc.din 1607 mai 3, *DIR*, XVII-II, p.103(or.sl.).

⁵⁸ 1635 april 8, Gh.Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, II/1, p.94-95(copie târzie); 1636 april 7, *CDM*, II, nr.1149(copie).

⁵⁹ *DIR*, XVII-I, p.81(trad.rom)..

⁶⁰ 1609 april 6, în "AB", 2/1930, p.212-146(pengament slavon).
<https://biblioteca-digitala.ro>

te și a venit pâră. Amândouă satele erau domnești, din ocolul târgului Iași. De la cine a venit pâră pentru inundarea moșilor lor de către iazul acestei mori? Mai aflu că "dresurile făcute de Eremia vodă lui Necanul mitropolit pe acea moară, au rămas la dânsul. De aceea acele diresse să nu fie cu credință"⁶¹.

Cearta dintre mănăstirile Agapia și Golia începe după ce Marica "Chirițoiaia", face danie satul Chiperești celei din urmă. La 1620 Gașpar vodă întărește uric mănăstirii Golia jumătate din satul Movileni din ținutul Iașilor și vadul de moară de la Chiperești, dându-le "la bolnița făcută la mănăstire pentru săracii calici".

Moise Movilă *întărea*, la 5 aprilie 1631, aceleiași mănăstiri, care era metoh la Vatoped de la Sfântul Munte, satul Piperești din ținutul Iași, cu loc de moară, danie de la *Chiriță postelnic*, care-l avea danie de la Constantin Movilă voievod (1607-1611)⁶². Probabil acesta din urmă este momentul în care satul Chiperești părăsește ocolul târgului Iași (actul anterior sugera că vadul de moară ar fi cumpăratură de la m-reă Agapia).

Judecata lui Vasile Lupu voievod, care din 1635, a stabilit că "acel loc de moară și aceea prisacă, pe nedrept s-au luat de la mănăstirea Agapia, iar cei de la Golia au rămas de toată legea țării". Călugării agapieni au pus ferăe la visterie⁶³.

Același domn, în 1633, *întărea* mănăstirii Bârnova "satele Moreni și Chiperești, din ocolul târgului Iași, dăruite de Bamovschi voievod, mai întâi lui Costin postelnicul, căruia i-a dat în schimb satul Vârbova, din ținutul Soroca, dăruindu-le pe acestea ctitoriei sale din codrii Iașilor"⁶⁴.

Mai departe disputa este tot între Agapia și Golia. Dacă în 1645 satul se afla în posesia călugărilor de la Golia⁶⁵, la scurtă vreme Gheorghe Ștefan voievod a făcut dreptate mănăstirii Agapia, zidită de unchiul său, Gavril hatmanul⁶⁶.

Gheorghe Duca, mai neutru, dă voie mănăstirii Golia să-și facă moară mai jos de morile agăpienilor "pe hotarul Chipereștilor sau pe loc domnesc"⁶⁷ încercând astfel să împace ambele părți.

Dar conflictul nu se sfârșește prin acest compromis, căci la 28 iunie 1662, Eustratie Dabija, constatând că morile mai noi ale m-rii Golia îneacă "vadul cel bătrân și de demult" al Agapiei și socotind cu tot sfatul, a trimis un om domnesc "să aibă a tăia morile golăenilor"⁶⁸, după vechea cutumă care reglementa acest gen de pricini.

Există o mică problemă în legătură cu localizarea satului Chiperești din evul mediu. Documentele îl arată mereu ca fiind așezat la vărsarea Bahluiului în Jijia; or, tocmai acest reper, care părea atât de sigur, a suferit o modificare în timp, cursul actual al Jijiei fiind mutat cam cu doi kilometri mai la vest decât în vremea fiilor lui Alexandru cel Bun. Harta comunei Țuțora din *Repertoriul arheologic al județului Iași* consemnează o gârlă numită *Jijioara seacă*, care pare să fi fost vechea albie a Jijiei⁶⁹.

S-a întins ocolul târgului Iașilor și peste Prut, așa cum se pare că s-a întâmplat cu cel al Hușilor? În afară de exemplul satelor amplasate pe amândouă malurile Prutului, precum Fâlfoeștii, Dăenii și Morenii, un istoric de la Chișinău, I.G. Chirtoagă, propune cazul *Cetirenilor*,

⁶¹ 1609 aug. 16, *DIR*, XVII-II, p. 241-3 (orig. slavon).

⁶² 1620 april 12, *CDM*, I, nr. 368 (trad. 1727); vezi și *Uricariul*, VI, p. 198; 1631 april 5, *CDM*, II, nr. 652 (copie).

⁶³ 1635 aprilie, *Ispisoace*, II/1, p. 94-95 (copie târzie).

⁶⁴ 1645 aug. 24, *CDM*, II, nr. 1149 (cop.).

⁶⁵ *Ispisoace*, II/2, p. 85.

⁶⁶ 1654 febr. 22, *CDM*, III, nr. 54 (copie ment); 1659 iun. 8, nr. 201 (orig) nr. 522 (copie), 1660 april 21.

⁶⁷ 1659 iun. 8, *Ibidem*, nr. 411 (cop.).

⁶⁸ *Ispisoace*, III/1, p. 215.

⁶⁹ Vasile Chirica și Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, 1985, vol. II, p. 438.

sat lângă care se afla o stație de poștă de pe importantul drum care mergea spre Orhei, pe valea Bâcului. Atestarea "dării curtenești" plătită de unul dintre strănepoții lui Ion Cîmpoieșu din Cetițeni nu poate constitui un argument pentru a include acest sat în ocolul târgului Iași, mai ales că, la sfârșitul secolului al XVII-lea acest ocol era aproape dezintegrat⁷⁰.

Pentru scurtă vreme se pare că au făcut parte din ocolul Iașilor și *Popricanii*, sat învecinat cu hotarul târgului și ai cărui vechi proprietari pot fi urmăriți până la începutul veacului al XV-lea. Dacă despre marele iaz care a dat numele satului Ezereni documentele nu menționează nimic deosebit, despre *Heleșteul de la Popricani* s-au păstrat câteva relatări interesante.

Astfel, la 11 decembrie 1656, Gheorghe Ștefan voievod dă lui "Iordachie (Cantacuzino) ce-au fost vistiernic, ca să aibă a ține satul dumisale, Popricanii, cu hăleșteu și cu tot vinitul, numai cât va istovi Moșco jidovul de vânat hăleșteul și dacă se va dezvăra să se ia tot ce ar hi bucateli domniei mele acolo și să le mute la alt loc, iară dumnealui să-și ție satul, căci iaste dumisale dreaptă cumpărătură și destul l-am ținut domnia mea pre sama noastră, cu asupreală, căci se întâmplase vremile cu scârbă iară i-am făcut asupreală"⁷¹.

În 1658 iezerul fusese reamenajat de Iordache (Cantacuzino), marele paharnic(grec), când se pune problema tăierii lui în urma plângerii lui Prăjescu postelnicul, pentru că "i-au fost înecând apa acelui heleșteu hotarele a câteva sate ale lui, a Țipăleștilor și a Blândeștilor și a Lieștilor și Ionășeștii". În cele din urmă, părțile cad la învoială, înțelegându-se să împartă atât veniturile cât și cheltuielile legate de heleșteu. Iazul avea să fie "vânat" în posturi, iar peștele să fie scos la vânzare, venitul urmând să fie împărțit între cei doi⁷².

Pe lângă dimensiunile apreciabile ale heleșteului de pe Jijia, relevate de acest document, mai putem nota faptul că satele din zonă aveau hotarele *pe vale*, urmând cursul Jijiei, de vreme ce erau inundabile. Obiceiul nescris al iazurilor cerea evitarea construirii acestora la hotarul dintre moșii, pentru a nu isca neînțelegeri privind exploatarea lor.

Ocolul morilor Târgului Iași. Cazul Iașilor nu este singuratic, ocoale de mori domnești fiind semnalate și pentru morile târgului Șcheia, de pe Siret(1569)⁷³ precum și pentru morile de la Stănilești⁷⁴, de pe Prut, lângă Huși. Este posibil ca și morile covurluiene să fi avut un astfel de ocol, însă neatestat documentar, deocamdată.

Adesea acestea nu erau simple mori, ci gospodării complexe, care includeau și povarne, sladnițe pentru pregătirea alcoolului și a berii, poate și prisăci, grădini ș.a.⁷⁵. Locuitorii satelor de ocol aveau obligația de a asigura buna funcționare a instalațiilor amintite, făcând reparațiile necesare, îngrijind iazurile de unde venea apa, refăcând iezăturile la viituri și reconstruind morile în cazul când erau distruse de războaie sau calamități(inundații, incendii)⁷⁶.

În nici un document nu se precizează unde erau amplasate aceste mori, dar C.Cihodaru le-a localizat în satul Chiperești, la vărsarea Bahluiului în Jijia⁷⁷. Este, într-adevăr, confluența cu cel mai mare debit de apă din zonă (utilizată și în secolul al XVIII-lea) de fabrica de postav de aici iar așezarea lor exact pe limita dintre hotarul târgului și satele de ocol (pe cursul *actual* al Jijiei), justifică și numele de "morile Iașilor". Localizarea este susținută și de

⁷⁰ I.G.Chirtoagă, *Pagini din istoria unor locuri memorabile*, în "RIM", 2/1990, mai ales p.59-61.

⁷¹ *Ispisoace*, III/1, p.91-92.Despre vechimea satului Popricani vezi DRH, II, nr.206.

⁷² *Ibidem*, p.99-101.

⁷³ Const.C.Giurescu, *op.cit.*, p.147.

⁷⁴ D.Ciurea, *op.cit.*, p.201; pentru morile Corvuiului vezi M.Costăchescu, *Doc.mold.înainte de Ștefan cel Mare*, II, 681-683(1435 sept.1).

⁷⁵ C.Cihodaru, *op.cit.*, p.61-62.

⁷⁶ Const.C.Giurescu, *op.cit.*, p.147(vezi și p.248).

⁷⁷ C.Cihodaru, *op.cit.*, p.171.

modul în care sunt dispuse satele de ocol în legătură cu punctul amintit, după cum vom vedea în continuare.

Ștefan Olteanu și Constantin Șerban semnalează un document din 8 aprilie 1548, care a fost emis de Iliăș Rareș de la "Morile Iașilor"⁷⁸. Este semnificativ că acestea erau în funcțiune înainte ca Iași să devină capitala Moldovei și deci înainte de a fi un oraș aglomerat, cu necesități sporite. Este ciudat că în secolul al XVII-lea morile Iașilor sunt desființate, ocolul lor destrămându-se.

Primele sate ce au fost "ascultătoare către morile Iașilor" apar într-un document din 15 septembrie 1583, prin care Petru Șchiopu voievod, le face danie ctitoriei sale de la Galata, sunt *Mândzăștii* și *Fâlfoeștii*⁷⁹. Despre primul, actul precizează că a fost făcut danie mănăstirii de Iancu Vodă Sasul (1579-1582). Pe amândouă le regăsim apoi întărite în câteva rânduri aceleiași mănăstiri, amintindu-se că sunt "pe pârăul Jijiei, în ocolul Iași". Această din urmă precizare este de domeniul trecutului, întrucât actul precizează, mai jos, că nici *vornicii de târg* și nici alți slujitori nu au voie să intre în satele respective. Fâlfoeștii par să fie un sat foarte vechi, întrucât la 20 august 1462, în documentul referitor la satele urmașilor lui Stoian procelnicul, se amintește că satul Ungheni este mai jos de *Fâlfoe*, pe Jijia⁸⁰.

Satul *Moreni* este amintit ca fiind "din ocolul târgului Iași", alături de Chiperești, la 7 aprilie 1636, când amândouă satele sunt întărite mănăstirii Bârnova, de către Vasile Lupu. Un alt document din 9 august 1671, arată că Morenii au fost mai înainte "ascultător de morile din Iași", arătându-i-se și hotarele. În 1701 este întărit mănăstirii Cetățuia "satul Moreni, pe apa Prutului, cu bălți de pește, cu braniște până la Jijia și cu țarină de cealaltă parte a Prutului"⁸¹. Chiar numele satului sugerează că ocupația de bază, sau cea inițială, a satului a fost mărșăritul.

Documentul din 1671, citat mai sus, arată că "satul *Dăianii* (de pe Prut) s-a unit cu satul domnesc Morenii, cu care fusese și mai înainte la un loc, ascultător de morile din Iași". Dăienii și-au pierdut statutul de sat de ocol cu mult înainte de această mențiune, întrucât, la 6 octombrie 1640, Toderășco mare vornic de Țara de Jos și Iorgachi mare vistier, îl dăruiau prietenului lor Andoca (zlătarul). Primii doi sunt greci, "din seminția lui *Dumitrachi Chiriță* (Paleologul) *postelnic*", cel care primise Dăienii de la Simion Movilă voievod. Deci, satul părăsise ocolul Iașilor în intervalul 1606-1607 în care se încadrează această scurtă domnie. Andoca vinde partea sa din această moșie lui Eustratie, al treilea logofăt (fost clucer) și soției acestuia, Cârștina, (1648) împreună cu 30 de vecini. Eustratie și soția sa dăruiesc satul mănăstirii Cetățuia, în 1671, iar în 1679, tot ei închină același sat Dăianii, de la Prut, mănăstirii Bisericieni⁸².

În concluzie putem afirma că ocolul târgului Iași a cuprins în jur se 18 sate. Dintre acestea șase au aparținut ținutului Cârlișău: Ivoeștii, Văleșanii, Ezerenii, Găurenii, Petreștii și Voroveștii, iar celelalte erau situate în ținutul Iașilor, precum Lețcanii(?), Mânzeștii, Piscanii, Făureștii, Tomeștii, Ciurbeștii(?), câteva fiind grupate, temporar, în ceea ce a fost *ocolul morilor Iașilor*: Chipereștii, Morenii, Dăianii, Fâlfoeștii și Mândzăștii. Aproape toate satele enumerate se hotărâneau pe una din laturi, cu întinsul *hotar al târgului* Iași, formând deci un ocol compact și nu unul răsfrat. Au existat și sate vecine cu orașul Iași, precum Icușenii, Moimeștii,

⁷⁸ Vezi *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, 1969, p. 79 și urm.; documentul este publicat în *DIR*, XVI-I, p. 574.

⁷⁹ 1583 sept. 15, *DIR*, XVI-III, p. 232-3 (orig. slav.); 1956 ian. 18, *Ibidem*, IV, p. 135-6 (trad. rom.).

⁸⁰ *DRH*, II, nr. 106 (orig. slav.).

⁸¹ *CDM*, II, nr. 1149 (cop.); *Ibidem*, III, nr. 2102 (cop.); *Ibidem*, IV, p. 12 (cop. prescurtată), 22 iunie 1701.

⁸² 1640 oct. 6, *CDM*, II, nr. 1459 (rez.); 1640 dec. 8, nr. 1466 (rez.); 1644 mart. 29, nr. 1712 (cop.); 1648 oct. 31, nr. 2053; 1648-49 (nov.-ian) 28, nr. 2054 (regist. larg); 1649 febr. 22, nr. 2061 (rez.); 1671 aug. 9, *Ibidem*, vol. III, nr. 2102 (cop.); 1679 ian. 29, *Ibidem*, nr. 336 (rez.).
<https://biblioteca-digitala.ro>, www.muzeul-moldova.ro

Oceanii care, în ciuda poziției lor, nu au făcut parte din ocolul acestuia. Prin satele sale de pe Prut, ale căror moșii se întindeau pe amândouă malurile, ocolul Iașilor depășea acest râu spre răsărit, cu câte o jumătate de moșie, până la culmea dealurilor.

Contrar opiniei că despre aceste sate nu avem informații decât după ce ele părăsesc ocolul domnesc din care făceau parte, putem constata că există date despre situația anterioară includerii lor în proprietatea domnească, din veacul al XV-lea și chiar din cel următor. Se poate astfel observa că satele respective nu au aparținut ocolului domnesc dintru început și nu au intrat în același timp în acesta, după cum nici nu l-au părăsit concomitent. Unele, pe care le-am numit, au făcut parte cu totul incidental din ocolul Iașilor, pentru perioade foarte scurte. Despre altele, precum Mânjeștii, Văcoteștii și Mihăileștii, deși erau sate *domnești* din imediata apropiere a orașului Iași, nu putem decât presupune că au aparținut acestui ocol domnesc, deoarece nici un document nu ne oferă mărturia *directă* a acestui fapt. Despre satele care au părăsit ocolul Iașilor am arătat că pe cele mai multe le regăsim ulterior în proprietatea mănăstirilor concentrate în regiunea Iașilor, care au fost închinat la *locuri sfinte*.

Trebuie remarcat și faptul că ocolul orașului Iași se hotărânicește cu cel al târgului Țuțora, cu întinsa braniște domnească a Bohotinului și cu codrii Iașilor, toate acestea făcând parte, cel puțin la început, din *proprietatea domnească*.

Pe teritoriul ținutului Iași au existat și alte sate domnești, care nu ascultau de curtea domnească aflată în acest oraș: Bivolarii, Rânghileștii, Dobrăcinii, așezări aflate la hotarul cu ținutul Dorohoiului, au făcut parte din ocolul târgului Ștefănești. Despre alte sate domnești, precum Căneștii, sau Rujinții și Golenii⁸³, situate în diverse zone ale ținutului, nu putem afirma că au făcut parte din ocolul Iașilor, statutul lor rămânând, deocamdată, incert. Nu ne-am ocupat nici de acele sate care sunt amintite documentar ca "sate din ocolul târgului Iașilor", dar care s-au format, de fapt, pe hotarul acestui oraș, mențiunile respective aparținând unei epoci în care noțiunile de hotar și ocol încep să se confunde. Despre hotarul târgului Iași ne propunem însă o cercetare specială, unde problema semnalată mai sus își va avea, sperăm, locul cuvenit.

⁸³ D.R. A. XVI-III, nr. 95, p. 76-7; *Ibidem*, nr. 65, p. 49-50; G.D.M. S.I., p. 99, nr. 229.
<https://biblioteca-digitala.ro>

